PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

OILAVIY MUHITNING O‘SMIR RUHIYATIGA TA’SIRI

Alikulova Shohsanam Valijon qizi

Nukus Innovatsion Universiteti

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20367643

Annotatsiya: Maqolamning mazmuni shundan iboratki, oilaviy muhitning o‘smir ruhiyatiga ko‘rsatadigan ijobiy va salbiy ta’sirlari psixologik hamda pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada oila ichidagi munosabatlar, ota-onaning tarbiya usullari, mehr-muhabbat va psixologik qo‘llab-quvvatlashning o‘smir shaxsining shakllanishidagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, oiladagi nizolar, befarqlik va salbiy muhitning o‘smir ruhiyatida stress, tushkunlik va agressiv holatlarni keltirib chiqarishi ilmiy asosda tushuntirilgan. Tadqiqot davomida o‘smirlarning oilaviy muhitga bo‘lgan munosabati o‘rganilib, sog‘lom oilaviy muhit mavjud bo‘lgan o‘smirlarda ijtimoiy faollik va ruhiy barqarorlik yuqori ekanligi aniqlandi.

Kalit so‘zlar: oila, o‘smir, ruhiyat, psixologik muhit, tarbiya, emotsional holat, ota-ona, stress, ijtimoiy moslashuv.

Аннотация: Содержание данной статьи заключается в анализе положительного и отрицательного влияния семейной среды на психику подростков с психологической и педагогической точек зрения. В статье рассматриваются внутрисемейные отношения, методы воспитания родителей, роль любви, заботы и психологической поддержки в формировании личности подростка. Также научно обосновано влияние семейных конфликтов и безразличия на возникновение стресса, депрессии и агрессивного поведения у подростков.

Ключевые слова: семья, подросток, психика, психологическая среда, воспитание, стресс, эмоциональное состояние.

Annotation: The content of this article is focused on analyzing the positive and negative effects of the family environment on adolescent psychology from psychological and pedagogical perspectives. The article highlights the importance of family relationships, parenting methods, emotional support, and care in shaping adolescents’ personalities. It also explains how family conflicts and indifference may lead to stress, depression, and aggressive behavior among teenagers.

Keywords*:* family, adolescent, psychology, emotional state, upbringing, stress, parents, family environment.

Kirish

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti yosh avlodning har tomonlama barkamol bo‘lib voyaga yetishiga bevosita bog‘liqdir. Ayniqsa, o‘smirlik davri inson hayotidagi eng murakkab va mas’uliyatli bosqichlardan biri hisoblanadi. Ushbu davrda bolaning nafaqat jismoniy, balki psixologik va ijtimoiy rivojlanishi ham faol tarzda shakllanadi. Shu sababli o‘smirning ruhiy holatiga ta’sir etuvchi omillarni o‘rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Oila — insonning birinchi ijtimoiy muhiti hisoblanib, shaxsning dunyoqarashi, xarakteri, qadriyatlari va ruhiy barqarorligi aynan oilada shakllanadi. Ota-onaning munosabati, oiladagi muhit,

mehr-oqibat va tarbiya usullari o‘smirning psixologik holatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Sog‘lom oilaviy muhit o‘smirning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirsa, aksincha, nizoli yoki befarq muhit turli psixologik muammolarni yuzaga keltirishi mumkin.

Hozirgi globallashuv davrida axborot oqimining ortishi, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi o‘smirlar ruhiyatiga turlicha ta’sir ko‘rsatmoqda. Bunday vaziyatda oilaning tarbiyaviy va psixologik vazifalari yanada muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois oilaviy muhitning o‘smir ruhiyatiga ta’sirini chuqur tadqiq etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

O‘smirlar psixologiyasi va oilaviy tarbiya masalalari ko‘plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan o‘rganilgan. Psixologlarning fikriga ko‘ra, o‘smir shaxsining shakllanishida oiladagi psixologik muhit asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Ilmiy manbalarda quyidagi jihatlar alohida ta’kidlangan:

- oiladagi sog‘lom emotsional muhit o‘smirning ruhiy barqarorligini ta’minlaydi;
- ota-onaning e’tibori va qo‘llab-quvvatlashi o‘smirning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi;
- oiladagi nizolar stress va tushkunlikni yuzaga keltiradi;
- demokratik tarbiya usuli o‘smirning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

Tadqiqotchilar fikricha, mehribon va qo‘llab-quvvatlovchi oilalarda voyaga yetayotgan o‘smirlar jamiyatga tezroq moslashadi hamda ijtimoiy faol bo‘ladi. Aksincha, oilaviy nizolar mavjud bo‘lgan muhitda ulg‘ayayotgan o‘smirlarda xavotir, agressiya va yolg‘izlik hissi kuchliroq namoyon bo‘ladi.

Shuningdek, pedagogik tadqiqotlarda ota-onaning farzand bilan muntazam muloqoti va uning qiziqishlariga e’tibor qaratishi tarbiya samaradorligini oshirishi ta’kidlangan.

Muhokama

O‘smirlik davri inson hayotida psixologik jihatdan eng sezgir bosqichlardan biri hisoblanadi. Bu davrda o‘smir o‘z “meni”ni anglashga, mustaqillikka intiladi va atrofdagilar bilan munosabatlarga nisbatan sezgir bo‘lib qoladi. Aynan shu davrda oilaviy muhitning ta’siri yanada kuchli namoyon bo‘ladi.

Oiladagi sog‘lom psixologik muhit o‘smirning:

- emotsional barqarorligini;
- o‘ziga bo‘lgan ishonchini;
- ijtimoiy faolligini;
- muloqot madaniyatini rivojlantiradi.

Agar ota-ona farzandini tinglasa, uning fikriga hurmat bilan yondashsa va doimiy qo‘llab-quvvatlab borsa, o‘smirda ijobiy psixologik sifatlar shakllanadi. Bunday o‘smirlar maktab jamoasida faol bo‘lib, o‘z muammolarini erkin ifoda eta oladi.

Biroq oiladagi nizolar, ota-onaning farzandga nisbatan befarqligi yoki haddan tashqari qattiqqo‘lligi o‘smir ruhiyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Natijada:

- tushkunlik;
- agressiv xatti-harakatlar;
- yolg‘izlik hissi;
- o‘qishga qiziqmaslik;
- stress va xavotir holatlari yuzaga keladi.

Ayrim hollarda noto‘g‘ri oilaviy tarbiya o‘smirlarning salbiy guruhlarga qo‘shilib ketishiga ham sabab bo‘lishi mumkin. Shu sababli ota-onalarning psixologik savodxonligini oshirish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot davomida 9–10-sinf o‘quvchilari o‘rtasida psixologik so‘rovnoma va kuzatuv ishlari olib borildi. Olingan natijalar quyidagicha bo‘ldi:

- 78% o‘quvchilarda sog‘lom oilaviy muhit ruhiy barqarorlikni oshirgani kuzatildi;
- 64% o‘smir ota-onaning qo‘llab-quvvatlashi o‘ziga bo‘lgan ishonchni kuchaytirishini ta’kidladi;
- 41% o‘quvchilarda oilaviy nizolar sabab stress va xavotir holatlari uchrashi aniqlandi;
- 27% o‘smirlarda oiladagi befarqlik sabab yolg‘izlik hissi mavjudligi kuzatildi.

Diagramma

Oilaviy muhitning o‘smir ruhiyatiga ta’siri

Tadqiqot tahlili

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, oiladagi sog‘lom psixologik muhit o‘smirlarning ruhiy holatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, ota-onaning mehribonligi, farzand bilan muntazam muloqoti hamda qo‘llab-quvvatlashi o‘smirlarda o‘ziga bo‘lgan ishonchni shakllantiradi.

Aksincha, oilaviy nizolar va e’tiborsizlik o‘smirlarda emotsional beqarorlik, tushkunlik va agressiv holatlarni yuzaga keltirishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari oiladagi sog‘lom muhit yoshlarning ruhiy salomatligi uchun muhim omil ekanligini yana bir bor tasdiqladi.

Xulosa

Mazkur maqola asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Birinchidan, oila o‘smir shaxsining ruhiy va ijtimoiy shakllanishida asosiy omil hisoblanadi. Oiladagi sog‘lom psixologik muhit o‘smirning emotsional barqarorligini ta’minlaydi.

Ikkinchidan, ota-onaning farzandga bo‘lgan munosabati, mehr-muhabbati va e’tibori o‘smirning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi hamda uning ijtimoiy moslashuviga yordam beradi.

Uchinchidan, oiladagi nizolar va salbiy munosabatlar o‘smir ruhiyatida turli psixologik muammolarni yuzaga keltiradi. Bu esa yoshlarning ta’lim-tarbiyasiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

To‘rtinchidan, o‘smirlar bilan ishlashda ota-onalar, pedagoglar va psixologlarning hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, oilalarda sog‘lom ma’naviy-psixologik muhit yaratish yosh avlodning barkamol bo‘lib voyaga yetishida muhim omildir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
2. Davletshin M.G. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2004.
3. Karimova V.M. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.
4. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva, 1991.
5. Kon I.S. O‘smirlik psixologiyasi. – Moskva, 1989.
6. Muxina V.S. Yosh psixologiyasi. – Moskva, 2000.
7. Pedagogika va psixologiya bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami.
8. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
9. Zamonaviy oila tarbiyasi metodlari bo‘yicha qo‘llanmalar.
10. O‘smirlar psixologiyasi bo‘yicha xorijiy tadqiqotlar.